

KULTUR | CORONA

Om vetenskapliga dimridåer och en myndighet som drar en vals

Anders Tegnell under en pressträff, våren 2021. Foto: Fredrik Sandberg/TT

Att använda citat ur Alice i Underlandet när man beskriver Folkhälsomyndighetens hanterande av vissa fakta är kanske simpelt, skriver Lena Einhorn. Men liknelsen tränger sig på.

AV LENA EINHORN | 15 JUNI 2022

Eventuella åsikter och slutsatser i texten är skribentens egna.

[I KORTHET](#) [♥ STÖD KVARTAL](#) [📧 NYHETSBRÄV](#)[🕒 LÄSTID 8 MIN](#)

”Om jag hade en egen värld så skulle allting vara nonsens. Ingenting skulle vara vad det är, utan allt skulle vara vad det inte är. Och tvärtom förstås. Vad det är, är det inte. Och vad det inte är, är det. Fattar du?”

Lewis Carroll: Alice i Underlandet

Det var på Folkhälsomyndighetens pressträff, den 27 augusti. Journalisterna satt som vanligt samlade i FHM:s hörsal, skärpta och uppmärksamma. Ja, hela landet satt samlat, framför teveapparaterna, nästan som i teves barndom, eller när Sverige brukade spela ishockey-VM (då, när ishockey-VM spelades på vintern).

Tre personer stod på podiet.

🕒 VISA MINDRE

Men det var bara en, statsepidemiologen Anders Tegnell, som fick frågorna. Så var det nästan jämt. Det var honom man vände sig till, han var auktoriteten. Turen hade nu kommit till TV4:s duktiga vetenskapsjournalist, Anneli Megner Arn. Hon hade förberett sin fråga länge:

”Ni har ju sagt flera gånger att det här

vetenskapliga underlaget för munskydd är svagt”, började hon. ”Och då har jag funderat lite grann vad ni lutar er emot för rapporter. Och jag har kontaktat pressavdelningen för en vecka sen och bett att få några sådana rapporter. Och jag har påmint dem en massa gånger. Och i tisdags kom de med besked att jag kan inte få några sådana länkar, eller nån sån lista. Och då tänker jag: Det kanske skulle vara bra i ett sådant läge att vara öppen med vad ni lutar er emot, så att man inte tänker eller tror att

det inte finns något underlag.”

Anders Tegnell, klädd i vit sommarskjorta, blev inte ställd av TV4-reporterens beskrivning av sina fruktlösa försök. ”Nä, men det finns ju åtminstone tre tunga underlag”, svarade han lugnt. ”WHO, ECDC och den Lancetrapport som ju WHO lutar sig emot. Där man i alla dom skriver väldigt tydligt att det vetenskapliga underlaget är väldigt svagt.”

Statsepidemiologens framtoning var trygg och förtroendeingivande. TV4:s reporter nickade tyst, flera gånger. Vad skulle hon ställa för följdfråga? Anders Tegnell hade ju gett henne precis det underlag hon så länge efterfrågat. Mikrofonen gick vidare till en schweizisk journalist.

Jag rev mig i huvudet, spolade tillbaka:

”Nä, men det finns ju åtminstone tre tunga underlag: WHO, ECDC och den

Lancetrapport som ju WHO lutar sig emot. Där man i alla dom skriver väldigt tydligt att det vetenskapliga underlaget är väldigt svagt.”

Vad var det han sa?

WHO är inget underlag, det är Världshälsoorganisationen. ECDC är heller inget underlag, det är EU:s smittskyddsmyndighet. Det enda underlag Tegnell nämnde var ”den Lancetrapport som ju WHO lutar sig emot”.

Lancetrapporten som nämndes var en av de cirka sjuttio vetenskapliga studier om munskydd och covid-19 som vid det laget hade publicerats. Fyra dagar efter att Megner Arn ställde sin fråga lade Folkhälsomyndigheten upp en lista med 37 av dessa munskyddsartiklar på sin hemsida. Listan var sammanställd med hjälp av sökmotorn PubMed, och helt okommenterad. Men gick man igenom varje artikel, så fann man att över trettio av dessa trettiosju artiklar gav mycket starkt stöd för munskyddens smittbegränsande effekter.¹

Anders Tegnell hade med andra ord hanterat Megner Arns fråga på uppstuds. Han improviserade.

Och – någon annan tolkning finns knappast – han bluffade.

Men varför?

Bara Anders Tegnell kan svara på varför. Vi andra kan endast spekulera.

Men faktum är att Tegnell hade fått samma fråga långt tidigare, ett drygt halvår tidigare, innan pandemin nått Sverige:

*"Dags att köpa ansiktsmasker i Sverige?"
"Nej, munskydd skyddar inte mot smitta",
säger Anders Tegnell.²*

Detta var en helt rimlig hållning den 31 januari 2020. Då var Tegnell på intet sätt ensam. Men den 27 augusti 2020 hade hela världen låtit sig övertygas av de många publicerade studierna. Andra länder var beredda att byta fot, och säga, "Vi hade fel, vi har lärt oss något nytt".

Men inte Anders Tegnell.

Trots FHM:s lista, som nu innehåller ett femtiotal artiklar, varav den absoluta majoriteten stöder munskyddens smittbegränsande effekter, saknas alltså detta skydd bland rekommendationerna som presenteras vid varje pressträff.

"Tvätta händerna, håll avstånd, och stanna hemma om du känner dig sjuk."

**” När hon funderade
på saken efteråt
slog det henne att
hon borde ha
undrat över detta,
men vid den
tidpunkten verkade
det hela alldeles
naturligt.**

**Lewis Carroll: Alice
i Underlandet**

Vi befinner oss på en annan pressträff, en mycket senare pressträff, den 20 april 2021.

Journalisterna är inte längre samlade i

FHM:s hörsal, utan var och en sitter på sin kammare, med datorn som fotograf. Vissa försiktighetsåtgärder har vidtagits, jämfört med året innan. Också Anders Tegnell sitter på sin kammare. Men en sak är oförändrad: Det är alltjämt han som får nästan alla frågor.

Turen har kommit till Göteborgspostens journalist. "Det handlar om asymptomatiska smittbärare", säger hon. "I det smittspårningsarbete som pågått, har man fått någon uppfattning om hur stor den här gruppen är som är asymptomatiska, som sprider smitta och är asymptomatiska?"

Det är en fråga som sällan ställs numera, eftersom Folkhälsomyndigheten till slut gått ut med att människor är smittsamma "48 timmar innan första symptom".³

Men Anders Tegnell svarar journalisten så här:

"Det är inte jättevanligt att man går och bär på viruset utan att märka det överhuvudtaget. Man kan möjligen vara lite smittsam precis innan man får symptom. Men att inte ha symptom alls, det är inte någon stor grupp, det är framför allt ingen stor grupp som sprider smittan."

Jag hajar till. Konsensus i forskarvärlden är numera att minst hälften av smittöverföringen sker innan den smittade känner sig sjuk.⁴ Upp till två, eller till och med tre, dagar innan.⁵

Så varför säger Anders Tegnell att symptomfria inte sprider smittan? Kan han mena människor som *aldrig* får symptom? Men nej, ett annat Tegnell-uttalande från våren klargör att omdömet gäller även dem som senare får symptom: "Det kan vara att man är smittsam en liten stund innan man får uttalade symtom. Men att man skulle smitta flera dagar innan, det skulle jag

hävda är fullständigt omöjligt."⁶

Det är bara Anders Tegnell själv som kan svara på varför han säger något som så tydligt går emot vetenskaplig konsensus. Men även i detta fall matchar svaret vad han sa för ett år sedan:

"Har ni undervärderat det här med asymptomatisk smitta"

"Nej, det har vi inte. Och det viktiga är att

för vår hela strategi spelar det inte jättestor roll. Vi har aldrig sagt att vi ska hindra all smitta. Det här blir väldigt problematiskt när man har strategier där man försöker stoppa all smitta. För då vill man ju komma åt alla. Vi har hela tiden jobbat med att vi ska få bort så mycket smitta som möjligt. Och helt klart är det ju att får man bort alla de symptomatiska fallen då kommer den här pandemin att stanna helt och hållet.”⁷

Stöd oss

Varje bidrag gör skillnad.

Swisha 100, 200, 1000 kr eller ett valfritt belopp – det tar max en halv minut. Tack för att du stöder oberoende journalistik.

Välj belopp

100 kr 200 kr 1000 kr

Valfritt belopp

Skriv ditt belopp i kr

 Swisha din gåva

[Klicka här för att betala med QR-kod](#)

”När jag använder ett ord”, sa Humpty Dumpty i nedlåtande ton, “så betyder det precis vad jag vill att det ska betyda, varken mer eller mindre”.

”Frågan är”, sa Alice, ”om det är möjligt att låta ord betyda så många olika saker”.

”Frågan är”, sa Humpty Dumpty, ”vem som

bestämmer – det är allt.”

Lewis Carroll: Alice i Spegellandet

Att använda citat ur Lewis Carrolls böcker om Alice när man beskriver Folkhälsomyndighetens hanterande av fakta, och framförallt ifrågasättanden av deras fakta, är kanske simpelt. Men liknelsen tränger sig på. För snirkliga, ologiska och utgångna svar har blivit alltför vanligt förekommande för att vara tillfälliga fadäser. Och dessa slags svar har inte begränsats till frågor om munskydd eller symptomfri smittöverföring. De har dykt upp återkommande också om spörsmålet till exempel är luftburen smitta. Eller smitta i skolmiljö. Eller behovet av skärpta restriktioner. I korthet: När frågan rör något där Folkhälsomyndigheten tidigt tog ställning.

I sin bok *Flocken* skriver Johan Anderberg att Tegnell valdes av sin mentor Johan Giesecke på grund av sina ”fyrkantiga egenskaper”. ”Det finns en intellektuell fyrkantighet hos de i toppen på FHM”, säger han. ”Det här är inte människor som ändrar sig i första taget.”⁸

Men frågan är om ordet ”fyrkantighet” fångar problemet. Det är mer än så. Det är som om sanningen inte är viktig, som om den är underordnad något annat. Både förra våren⁹ och i höstas¹⁰ gav Tegnell en underdriven bild av både dödstal och smittspridning.

När han konfronterades med detta gav han följande svar: ”Det är hela tiden en balans hur mycket man ska då trycka på, så att säga skrämmas, och hur mycket man ska använda morötter och tala om att vi gör faktiskt ett bra jobb.”

Men kan det verkligen vara en morot för svenska folket att inte få veta när smittspridningen är skyhögt?

Och kan det verkligen vara en morot att få höra att munskydd inte hjälper när de faktiskt skyddar mot smitta och räddar liv?

Och kan det verkligen vara en morot att höra att symptomfri smittspridning är en

marginalen förteelse har mer än varannan blir smittad på det viset?

Vem gagnas av en sådan vilseledande information?

Så till slut måste man fråga sig: Vem, menar Tegnell, är det egentligen som förtjänar moroten?

"Man ska använda morötter och tala om att vi gör faktiskt ett bra jobb."

Och om jag läser svaret rätt: Hur mycket får Folkhälsomyndighetens behov av morot kosta?

⏪ VISA MINDRE

NOTER

1. <https://vetcov19.se/dokument/fhmlistastudiermunskeydd/>
2. <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/chatta-med-folkhalsomyndighetens-statsepidemiolog-stall-dina-fragor>
3. <https://www.folkhalsomyndigheten.se/smittskydd-beredskap/utbrott/aktuella-utbrott/covid-19/testning-och-smittsparning/smittsparning/>
4. https://wwwnc.cdc.gov/eid/article/27/4/20-4576_article
5. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2667325821000273>
6. <https://web.archive.org/web/20210218080142/https://www.expressen.se/nyheter/coronaviruset/fhm-kande-till-symtomfri-smitta-agerade-6-manader-senare-nar-kurvan-okade/>
7. <https://www.svtplay.se/klipp/26410134/hela-debatten-mellan-tegnell-och-einhorn>
8. <https://www.dn.se/sverige/sa-formade-svininfluensan-fhms-hantering-av-covid-pandemin/>
9. <https://www.dn.se/kultur/lena-einhorn-sa-forvandlades-strategin-mot-pandemin-till-en-massans-dardans/>
10. <https://sverigesradio.se/artikel/smittspridningen-i-hostas-underdrevs-av-fhm>

Lena Einhorn är författare, filmare och virolog.

Kommentera

Logga in/Skapa konto

Skriv din kommentar.. 0/1500

Lägg till referens

Kommentera

Ingen har skrivit något än. Starta diskussionen!

Läs om hur Ifrågasätt hanterar information kring **personuppgifter** och **cookies**.

KONTAKT

Chefredaktör: Jörgen Huitfeldt.
Kvartal, Box 3376, 103 67
Stockholm
info@kvartal.se / Kontakta
redaktionen

DU KAN BIDRA

Med din gåva kan vi erbjuda en plattform för nyfiken samhällsdebatt och kvalificerad analys. **Swisha en gåva på 1234996484** Läs mer om hur du kan bidra

OM KVARTAL

Kvartal är en politiskt oberoende nättidskrift som publicerar poddar och texter med samhälls-journalistisk inriktning. **Mer om Kvartal**

© Kvartal 2021 | Insamlingsstiftelsen Kvartal